

► Rad u vreme Kovid

Izveštaj Generalnog direktora
Međunarodna organizacija rada

109. zasedanje, 2021

Izveštaj 1 (B)

▶ Rad u vreme KOVID

Izveštaj Generalnog direktora

Prva tačka dnevnog reda

ISBN 978-92-2-132504-8 (print)
ISBN 978-92-2-132505-5 (Web pdf)
ISSN 0251-3730

Naslovi korišćeni u publikacijama MOR, u skladu sa praksom Ujedinjenih nacija, i prezentacija materijala u njima ne izražavaju nikakvo mišljenje Međunarodnog biroa rada o pravnom statusu bilo koje zemlje, regije ili teritorije, ili njihovih vlasti, niti o razgraničenju.

Pominjanje imena firmi i komercijalnih proizvoda i procesa ne podrazumeva njihovo odobravanje od strane Međunarodnog biroa rada, niti odsustvo određene firme, komercijalnog proizvoda ili procesa ukazuje na njihovo neodobravanje.

Informacije o publikacijama MOR-a i digitalnim proizvodima dostupne su na sajtu: www.ilo.org/publns.

► Predgovor

Budući da Međunarodna konferencija rada nije mogla da se održi 2020. godine, ovo je moj prvi izveštaj Konferenciji nakon sesije stoleća 2019. godine, posvećene istorijskoj temi - budućnosti sveta rada.

Pojavom pandemije KOVID-19, ta budućnost se radikalno promenila, barem u kratkom roku. To znači da MOR sada mora da usmeri svoju pažnju na promovisanje procesa oporavka čoveka od krize bez presedana koja je zahvatila svet rada od poslednjeg zasedanja Konferencije, nadovezujući se na Deklaraciju stogodišnjice MOR o budućnosti rada kao mapu puta..

Moj izveštaj treba da doprinese rešenju ovog zadatka. U njemu se otkrivaju socijalno-ekonomski uticaji krize, odgovori na nju, lekcije koje smo do sada naučili i zadaci vezani za dalje napredovanja na putu oporavka usmerenog na čoveka.

Uz izveštaj je priložen nacrt završnog dokumenta Konferencije „Globalni odgovora za oporavak od krize posle krize KOVID-19 usmeren na ljude. Upravno telo je odlučilo da bi usvajanje takvog dokumenta značajno doprinelo da svet krene putem postizanja zajedničkih ciljeva Agende Ujedinjenih nacija u oblasti održivog razvoja u periodu do 2030. godine (Agenda 2030. godine) i rešenja istorijskog zadatka MOR - obezbeđenja socijalne pravde i dostojanstvenog rada za sve.

Verujem da će ovaj izveštaj pomoći predstavnicima vlada, poslodavaca i radnika koji prisustvuju ovom prvom u istoriji virtuelnom zasedanju Međunarodne konferencije rada da postignu svoje ambiciozne ciljeve.

► Sadržaj

	Str.
Predgovor	3
Glava I	7
Glava II	12
Glava III	17
Glava IV	23
Glava V	28
Prilozi	31

► Glava I

Pandemija pogađa svet rada koji se menja

1. Svetska zdravstvena organizacija (SZO) je objavila 11. marta 2020. godine početak pandemije KOVID-19. Generalni direktor SZO je tada upozorio da ovo nije samo kriza javnog zdravlja, već kriza koja pogađa svaki sektor i da sve zemlje moraju pronaći delikatnu ravnotežu između zaštite zdravlja, minimiziranja ekonomske i socijalne štete i poštovanja ljudskih prava.
2. Tokom više od godinu dana, pandemija KOVID-19 odnela je više od 3 miliona života širom sveta, a u vreme dok je pisan ovaj izveštaj broj zaraženih na planeti se približio maksimumu od početka pandemije i raste po oštro rastućem trendu.
3. Kao što je SZO upozorila, zdravstvena kriza se pretvorila u globalnu ekonomsku i socijalnu krizu koji nanosi neviđenu štetu svetu rada i pretvorila se u humanitarnu katastrofu za milione ljudi. Vlade su zaista nastojale da postignu delikatnu ravnotežu između zdravstvenih i ekonomskih i socijalnih ciljeva. Međutim, ispostavilo se da je takvu ravnotežu teško postići, uprkos opštoj želji da se „prate glavni tokovi nauke“ i odbacivanju ideje da izbor treba da se napravi „između života ljudi i njihovih prihoda“. Naučna znanja su nastavila da se razvijaju, iako je tolerancija društva prema ograničenjima primenjenim u borbi protiv pandemije varirala između zemalja u toku vremena.
4. Uzastopni zarazni talasi uništavaju nade za obnavljanjem proizvodnih aktivnosti, što bi označilo konačni izlaz iz produžene krize. Međutim, sada kada su stvorene sve više se koriste efikasne vakcine, pojavile su se stvarne šanse za pobedu nad virusom i prevazilaženje krize koju je izazvao u svetu rada.
5. Činjenica da svet rada ostaje u rukama pandemije znači da još uvek nije moguće doneti konačnu procenu ekonomske i socijalne štete koja je prouzrokovana. Međutim, mi jasno razumemo šta se dogodilo 2020. godine.
6. Najupečatljivija statistička procena MOR je da se, kao rezultat pandemije KOVID-19 i mera za njenog suzbijanja, ukupan broj sati rada u svetu tokom godine smanjio za skoro 9% u poređenju sa poslednjim kvartalom 2019. godine, što je ekvivalentno gubitku 255 miliona radnih mesta sa punim radnim vremenom. Ovaj šokantni pokazatelj govori da je pandemija imala četiri puta veći uticaj na zaposlenost od finansijske krize iz 2008. godine.
7. Ako se rasčlani, postaje razumljivo šta su ljudi zaista iskusili u svetu rada. Skoro polovina gubitka radnog vremena nastala je zbog gubitka posla: 33 miliona ljudi je ostalo bez posla, a još više - 81 milion ljudi - napustilo je tržište rada i postalo neaktivno. Druga polovina je rezultat smanjenja - ili potpune suspenzije - radnog vremena, čak i uz očuvanje radnopravnih odnosa.

8. Regionalno posmatrano najteže je pogođen region Severne i Južne Amerike, sa 13,7% izgubljenih sati rada, a u svim ostalim regionima između 7,7% i 9,2%. Gubici su se posebno snažno osećali u zemljama sa nižim srednjim dohotkom, gde su dostigli 11,3%. U svim ostalim grupama zemalja po nivoima dohodaka bili su ispod svetskog proseka.
9. Posledica naglog smanjenja radnog vremena bio je vrlo brz pad prihoda od rada. Sve u svemu, izuzimajući mere državne podrške, prihodi od rada u 2020. godini pali su za 8,3% u odnosu na nivo pre pandemije, pri čemu su najviše pogođene zemlje Severne i Južne Amerike i zemlje sa nižim srednjim nivoom dohotka. U apsolutnom iznosu, ovo dovodi do gubitka od 3,7 triliona američkih dolara.
10. Takva dinamika je bila uslovljena nizom sila koje su nastale iz već postojećih problema na tržištima rada; zajedno su pretvorili ionako ranjive i ugrožene u konkretne žrtve ekonomske i socijalne krize.
11. Ovo je bilo najočiglednije za dve milijarde neformalnih radnika na svetu, odnosno za šest od svakih deset predstavnika globalne radne snage. Za mnoge od njih realan izbor je bio između života i prihoda: u odsustvu državne zaštite i podrške, ozkaz od rada je mogao da znači da će njihove porodice gladovati. U prvom mesecu krize, pad globalnih prihoda neformalnih radnika procenjen je na 60%; za njih je socijalno-ekonomska kriza brzo prerasla u humanitarnu katastrofu.
12. Razarajući udarac je bio nanesen i po mladima – po neposrednim i dugoročnim perspektivama mladih u svetu rada. Pre pandemije verovatnoća da će biti nezaposleni je bila dvostruko veća od ostalih grupa stanovništva. Osim toga, ozbiljno je bio poremećen proces njihovog obrazovanja i stručnog osposobljavanja; mladi su gubili posao u značajno većem broju od ostalih grupa stanovništva, a perspektiva za nove učesnike tržišta rada se čini sumornom.
13. Teškoće borbe sa pandemijom, koja su pale na pleća mladih, manifestuju se i na drugačiji način. Mlade ljude podstiču da se posebno žrtvuju kako bi zaštitili starije generacije. Na duboko žaljenje, njihov doprinos solidarnosti generacija za njih lično ima visoku ličnu cenu. Ankete MOR su otkrile visok nivo psiholoških problema i depresije među mladima. Ako pandemija pogorša osećaj razočarenja u institucije društvenog života i izgleda za budući rad, bezuslovno će postati jedna od najopasnijih socijalnih patologija pandemije KOVID-19.
14. Teškom uticaju su, takođe, podvrgnute i zaposlene žene. Dugogodišnja rodna segregacija znači da su prekomerno zastupljene u sektorima koji su više od drugih pogođeni pandemijom, kao što su prehrambene usluge, ugostiteljstvo i maloprodaja. Kada su se škole i ustanove za negu zatvorile, na žene je ponovo leglo teško breme neplaćenog kućnog rada. Uprkos poteškoćama u dobijanju kvantitativnih procena, stres i napetost, koji proizilaze iz mera, ograničavanjem ličnih sloboda prouzrokovali su nagli porast nasilja u porodici, čije su žrtve u ogromnoj većini slučajeva žene. Dodatni udarac opštoj slici je činjenica da žene čine 70% od 136 miliona svetskih profesionalaca u zdravstvu, nezi i socijalnoj zaštiti. Njihove profesionalne veštine i posvećenost

zaštiti zdravlja i spašavanju života često znače rad u uslovima koji su do do granice naprežanja ljudskih sposobnosti. Ponekad i ugrožavajući njihovo sopstveno zdravlje i život.

15. Drugi demografski podaci tržišta rada mogu da prošire listu onih koje je pandemija najviše pogodila. U nekim slučajevima su radnici migranti, koji su otpušteni zbog zatvaranja preduzeća i nisu mogli da napuste zemlju kada su se granice zatvorile, bili prepušteni sami sebi, a u drugim slučajevima su bili izloženi posebnom riziku zaražavanja u porodičnim uslovima u kojima su se nalazili. Dva miliona pomoraca na svetu su odigrali presudnu ulogu u održavanju kretanja robe u globalnim sistemima snabdevanja, ali su pri tom patili od nedolaska zamene posada zbog ograničenja primenjivanih u borbi protiv pandemije KOVID-19. U jednom trenutku je na brodovima bilo zatvoreno 400.000 ljudi, i neki od njih su ostali u teškim uslovima i bez medicinske pomoći i do pola godine. Rizik od zaraze KOVID-19 češće se povećava po medicinskim pokazateljima kod osoba sa invaliditetom. Ima ih više od dve milijarde, a mere prevencije za njih su se često pretvarale u nove prepreke na tržištu rada, pogoršavajući njihovu socijalnu isključenost i marginalizaciju.
16. Položaj radnika ogleđa se u odgovarajućim izazovima sa kojima se suočavaju preduzeća - ukidanjem ili ozbiljnim ograničenjem proizvodnih aktivnosti. Uprkos značajnim razlikama među sektorima, zajednički imenitelj je da mala i srednja preduzeća trpe više od ostalih, a njihove ograničene rezerve maksimalno ometaju njihovu sposobnost da što više izdrže krizu. Iako ukupan broj preduzeća koja su bankrotirala tek treba da se proceni, što u velikoj meri zavisi od toga koliko dugo će postojati ograničenja. Rezultati istraživanja pokazuju da se 70% malih i srednjih preduzeća suočava sa ozbiljnim finansijskim poteškoćama - 50% više nego velika preduzeća.
17. Može se pojaviti situacija u kojoj preduzeća koja sama direktno ne podležu zahtevima za zatvaranje, ipak imaju sekundarni efekat ograničenja u drugim oblastima. Na primer, fabrike šivenja u nizu zemalja su prestale da dobijaju porudžbine od kupaca koji rade na drugom kraju sveta. Stvarni pad potražnje za proizvedenom robom, po ocenama MOR, negativno utiče na 96 miliona radnih mesta u globalnim lancima snabdevanja. Kako neke fabrike nastavljaju proizvodnju, suočavaju se sa nedostatkom sirovina, kao što su poluprovodnici koje proizvode fabrike u prethodnim fazama proizvodnog ciklusa.
18. Ono što se izdvaja iz onoga što se dogodilo u proteklih 15 meseci jeste da je pandemija bolno pogodila najugroženije i one u nepovoljnom položaju, a samim tim dodatno zabilježila klin strukturne nejednakosti i nepravde koji unakažavaju naša tržišta rada i društva. Slabo plaćene, nekvalifikovane i najmanje zaštićene grupe stanovništva, kao i žene, mladi i migranti, snose osnovni teret ekonomske i socijalne krize. Manje razvijene zemlje su postradale više od zemalja sa razvijenim ekonomijama. Pandemija produbljuje nejednakost koja je i bez toga bila na neprihvatljivom nivou, kako unutar, tako i između zemalja. MOR procenjuje da se broj radnika koji žive u umerenom do ekstremnom siromaštvu u 2020. godini povećao za 108 miliona, što je poništilo pet godina kontinuiranog napretka.

19. Akcije preduzete u borbi protiv pandemije imaju vrlo vidljive implikacije na ostvarivanje ljudskih prava, posebno puno poštovanje međunarodnih radnih standarda. U svom izveštaju Konferenciji, Komitet eksperata MOR za primenu konvencija i preporuka podsetio je da tamo gde se uvode ograničenja u legitimne svrhe, ona moraju biti u skladu sa određenim parametrima međunarodnog prava - principima zakonitosti, neophodnosti, proporcionalnosti i neprihvatljivosti diskriminacije.
20. Posebnu zabrinutost izaziva to što će pogoršanje ekonomskih i socijalnih uslova zbog pandemije, a ne namerno delovanje politike, dovesti do povećane upotrebe dečijeg i prinudnog rada. Potpuna informacija o ovoj temi biće dostavljena Konferenciji u obliku ažuriranih globalnih procena, koje će zajednički objaviti MOR i Dečji fond Ujedinjenih nacija (UNICEF).
21. Pandemija ima posebno opasne posledice za zemlje postradale od sukoba i nestabilnosti. Postoji realna opasnost da će izazvati začarani krug u kojem povećani nivo ranjivosti i uskraćenosti još više povećava nestabilnost i nasilje. Poziv generalnog sekretara UN na globalni prekid vatre je upozorenje o tome šta je u pitanju i šta treba preduzeti da se spreči najgori razvoj događaja.
22. Iako se društveno-političke posledice ovih trendova još uvek nisu u potpunosti manifestovale u pozadini tekuće pandemije, jasno je da one predstavljaju veliki korak unazad u globalnom razvoju i sprovođenju Agende 2030.
23. Zaista, proširena analiza napretka svih 17 Ciljeva održivog razvoja (CUR) koji čine Agendu 2030 služi kao podsetnik da je pre izbijanja pandemije globalna zajednica već bila daleko u postizanju ciljeva koje je sebi postavila. Ovo se odnosilo, i odnosi se, na CUR 8 tičući se progresivnog, inkluzivnog i održiv ekonomskog rasta, potpunog i produktivnog zapošljavanja i pristojnog rada za sve.
24. U tom smislu, inicijativa stoleća MOR, koja je posvećena budućnosti sfere rada, posebno se bavila uticajem tri ključna najvažnija faktora promena u svetu rada i njima uslovljenim prelaznim procesima - tehnološkim promenama, ekološkom održivošću i demografskim promenama. Pandemija je uticala na svaku od njih.
25. Sasvim je jasno da je, zahtevavši od preduzeća mnogo širu upotrebu alternativnih oblika organizacije rada koji su postali mogući zahvaljujući postojećim i novim tehnologijama, pandemija ubrzala već uočene procese digitalizacije rada. U širokim razmerama se sprovode eksperimenti i ulažu sredstva u razvoj oblika rada na daljinu, a mnogi su već uspeli da pređu na potpuno nove načine obavljanja posla. Međutim, ovaj trend nije postao opšti i ravnomeran. Karakter nekih radnih mesta ili nedostatak internet veze znači da ljudi jednostavno ne mogu da prihvate takve promene. Za njih jedina opcija nije prilagođavanje novim uslovima koji su otvoreni za druge, već uporno pridržavanje već uspostavljenih oblika organizacije rada. Iz istih razloga, neka preduzeća i sektori - posebno informaciona i komunikaciona tehnologija.

26. Manje je jasan uticaj pandemije na delovanje na klimatske promene. Logično, nagli prestanak proizvodnih aktivnosti dovodi do određenog smanjenja emisije ugljenika, iako je ovo relativno mali fenomen i, štaviše, kako se čini biće kratkotrajan. Trenutne projekcije su da će se nivoi emisija brzo vratiti na svoje prethodne vrednosti 2021. godine, kada se ekonomska aktivnost oporavi od krize, kao što se dogodilo 2010. godine. U svakom slučaju, očigledno je greška tumačiti ono što se desilo 2020. godine kao predznak ili primer pravednog prelaska na ugljeničnu neutralnost koji hitno treba ostvariti. Umesto toga, masovne ljudske patnje i poremećaji koji su se dogodili suprotni su od ovog prelaza: u njemu nema ničeg „poštenog“.
27. Izazovi koji se javljaju u svetu rada usled veoma različitih demografskih trendova u svetu, kada u jednim regionima preovladava starenje stanovništva, dok u drugima dolazi do povećanja broja mladih, na različite načine se manifestuju u odgovarajućim oblastima. Zatvaranje granica se ozbiljno odrazilo na praksu i regulisanje migracija, što omogućava najdirektnije prevazilaženje neravnoteže u ponudi i potražnji radne snage i profesionalnih veština, mada ono što se dogodilo nije promenilo suštinu zadatka obezbeđenja sigurne, uredne i legalne migracija za sve. To tek treba hitno da se reši kada se obnove putovanja ljudi. Pored toga, pandemija je istakla fundamentalni značaj socijalne zaštite za sve zemlje, dodavši tamo gde je potrebno dodatne ubedljive razloge za podršku akcijama kojima se osiguravaju kompletni, adekvatni i održivi sistemi zaštite u svim regionima sveta, bez obzira na preovladavajuću demografsku dinamiku.
28. Pojavom pandemije KOVID-19 postavljeni su vanredni zahtevi prema kreatorima politika širom sveta, kao i poslodavcima i sindikatima. Odgovarajući zahtevi se takođe javljaju za resurse kojima raspolažu. Pandemija je privukla pažnju javnosti i javno mnjenje u ranije neviđenim oblicima i razmerama, zahvaljujući novim dostupnim komunikacionim kanalima. Ovo je uticalo na to kako se formulišu, percipiraju i usvajaju politički odgovori na sve zdravstvene, socijalno-ekonomske i humanitarne posledice pandemije. Međutim, ovo nije u velikoj meri promenilo značaj i hitnost mnogih izazova koje su transformativne promene već postavile na dnevni red za budućnost sveta rada, a koje su MOR i čitava međunarodna zajednica detaljno pregledačli tokom proslave stogodišnjicu naše Organizacije.
29. Moguće je da su neki od ovih neodložnih zadataka nestali iz vidnog polja, ali nigde nisu otišli. Njih je neophodno rešavati kao sastavne elemente procesa obnove posle krize KOVID-19 orjentisanog na čoveka, osmišljene da postignu visoke ciljeve Deklaracije o stogodišnjici o budućnosti rada sa socijalnom pravdom i dostojanstvenim radom za sve.

► Glava II

Šta smo uradili

30. Kada se pokazala prava priroda i posledice vanredne situacije u svetskom zdravstvu, međunarodna zajednica je vrlo brzo prepoznala potrebu za odgovarajućim globalnim odgovorom.
31. Dve nedelje nakon proglašenja pandemije, lideri zemalja G20 okupljeni na vanrednom samitu, „su se obavezali da će učiniti sve što je moguće u borbi protiv pandemije ...i da će koristiti sve raspoložive alate politike kako bi smanjili ekonomsku i socijalnu štetu”. Izrazili su rešenost da „zaštite živote, sačuvaju radna mesta i prihode stanovništva, vrate poverenje, osiguraju finansijsku stabilnost, ožive ekonomski rast i ojačaju oporavak, svedu na minimum poremećaje u trgovini i globalnim sistemima snabdevanja, pruže pomoć svim zemljama kojima je potrebna pomoć i koordiniraju javno zdravstvo i finansijske akcije“.
32. Izvanredno je da izjave lidera G20 u martu 2020. ponavljaju izjave date na Samitu u Londonu u aprilu 2009. godine, otprilike šest meseci nakon što je bankrot Liman Braders najavio globalnu finansijsku krizu. Tada su izjavili: „...suočeni smo sa najvećim izazovom našeg doba u globalnoj ekonomiji - krizom ...koja utiče na život žena, muškaraca i dece u svakoj zemlji i za čije prevazilaženje sve države moraju da se ujedine. Globalna kriza zahteva globalno rešenje“.
33. Rezonantni odjek obe izjave bio je i ostaje izvor izvesne sigurnosti. Uspeh G20 u rešavanju neposredne pretnje od finansijske katastrofe je široko priznat. Međutim, kako se egzistencijalna pretnja povlačila, tako je opadao i nivo koordinisane međunarodne saradnje radi otklanjanja njenih ekonomskih i socijalnih posledica. U početku je došlo do prelaska na oštru štednju, a do trenutka kada se razbuktala kriza KOVID-19 proces oporavka je bio težak, neujednačen, nepravedan i čak nepotpun.
34. Danas, dok je svet još uvek duboko uronjen u pandemiju, jasno je da su, sa finansijskog stanovišta, lideri bili ozbiljni u tome da urade „sve što je moguće“ da pobede KOVID-19. Prema najnovijim procenama Međunarodnog monetarnog fonda (MMF) mere budžetske podrške preduzete tokom 12 meseci iznosile su 16 triliona američkih dolara, što odražava nivo ekonomskog podsticaja bez presedana u vreme mira.
35. Uz jasno razumevanje da su neki nacionalni lideri uspeali da postignu mnogo više od drugih zahvaljujući svom budžetskom prostoru, ove akcije su u skladu sa prvim od četiri principa okvira politike MOR za suočavanje sa ekonomskim i socijalnim uticajem krize KOVID-19, koji su široko priznati među državama članicama. Nesumnjivo je da su makroekonomske podsticajne politike koje su usvojile vlade širom sveta uz visok nivo podrške međunarodnih finansijskih institucija odigrale odlučujuću ulogu u ublažavanju

ekonomske i socijalne štete, izazvane pandemijom. Još nije gotovo, a potreba za podsticajima i dalje postoji; ali ma koliko jak udarac imao u svet rada, bez ovih napora bi bio nezamislivo oštriji.

36. Pri tom podsticaji su se primenjivali neravnomerno: nacionalne vlade su koristile finansijske resurse uglavnom u korist sopstvene ekonomije i njenih subjekata. To, verovatno, ne čudi, mada sa sobom nosi vrlo ozbiljne posledice. U 2020. godini zemlje sa razvijenim ekonomijama su mogle da uvećaju potrošnju za iznos ekvivalentan 16,4% bruto domaćeg proizvoda (BDP); u tržišnim ekonomijama u usponu odgovarajući broj iznosio je 4,2%, dok je u zemljama sa niskim prihodima iznosio samo 1,7%. U apsolutnom smislu, ove izrazite razlike su još upečatljivije. I one ni na koji način ne odgovaraju stvarnim potrebama ljudi, ma gde živeli.
37. Drugi, prateći princip okvira politike MOR odnosi se na mere za podršku preduzećima, radnim mestima i prihodima stanovništva tokom pandemije. Važniji deo akcije za zaštitu proizvodnih kapaciteta društva je podrška održivim preduzećima, prevazilazeći uobičajeni poslovni model i perspektivu, kako bi se sprečilo da preduzeća postanu žrtve pandemije i njenih mera suzbijanja. To uključuje direktnu finansijsku podršku, povećani pristup jeftinim kreditima, poreskim i pauzama u plaćanju zakupnina.
38. Preduzete su odgovarajuće mere kako bi se preduzećima pomoglo da zadrže zaposlene subvencionisanjem zarada, skraćanjem radnog vremena, obezbeđivanjem neplaniranih odmora, tehničke nezaposlenosti itd. Mere su se različito nazivale, iako je njihova zajedničko za sve bilo da se očuva pravni odnos između poslodavca i zaposlenog, i imale su svoj efekat, o čemu svedoče već pomenute procene relativnog rasta nezaposlenosti, nivoa ekonomske neaktivnosti i skraćanja radnog vremena.
39. Međutim, što se tiče makroekonomskih podsticaja koji leže u njihovoj osnovi, ove akcije su se primenjivale pretežno u razvijenijim zemljama zbog njihove finansijske stabilnosti i institucionalnih kapaciteta. Do kraja 2020. godine, 35 miliona radnika u Evropskoj uniji je bilo obuhvaćeno programima skraćenog radnog vremena. U maju iste godine 50 miliona ljudi učestvovalo je u takvim programima u zemljama OECD, što je deset puta više nego tokom globalne finansijske krize. Da su relevantni podaci dostupni za druge zemlje, sigurno bi moglo da se pretpostavi da su oni za red veličine niži.
40. Štaviše, zabeležen je ograničeni obim primene mera unutar i između zemalja. U vreme sve veće diverzifikacije oblika organizacije rada, nesigurnost u vezi sa radnim statusom ili neusklađenost između institucionalnih pravila i stvarnosti u sferi rada stvara rizik da značajan broj ljudi bude isključen iz mera podrške. Samozaposlena lica, nezavisni radnici i radnici platformi su dobri primeri; pri tome najveće poteškoće u pružanju pomoći onima kojima je potrebna generiše neformalnost.
41. Ove pojave su razlog vanredanog porasta upotrebe privremenih mera socijalne zaštite od početka pandemije. Od aprila 2021. godine MOR je dokumentovao najmanje 1.622 novih mera socijalne zaštite koje su koristile stotine miliona ljudi. To uključuje proširenje ili

prilagođavanje postojećih ili uspostavljanje novih programa, uključujući direktna plaćanja u gotovini i hitnu pomoć. Treba oceniti obim preduzetih mera. Ali to takođe svedoči o problemima sa adekvatnošću i pokrivenošću postojećih sistema socijalne zaštite.

42. Treći princip osnova politike MOR, koji ima očigledno značenje u uslovima široko rasprostranjenog smrtonosnog virusa, neposredno se odnosi na zaštitu zdravlja i obezbeđenje dobrobiti radnika. Upravo ovde je „delikatna ravnoteža“ između zaštite zdravlja i minimiziranja ekonomskih i socijalnih gubitaka, o čemu je govorio Generalni direktor SZR, postala predmet pažljivog ispitivanja kreatora politike. Glavni cilj se sastoji u tome da se spreči širenje virusa na radnom mestu i, shodno tome, obezbedi da sfera rada ne postane jedan od izvora širenja infekcije u društvu. U praksi se pred politikom u uslovima pandemije javlja čitav niz najteže razrešivih dilema, o čemu svedoče već uobičajeni neprestani sporovi o potrebi i vremenu zatvaranja preduzeća i obnavljanju njihovih aktivnosti. Akumulacijom iskustva i znanja o virusu, totalna zaključavanja u početnom periodu su postepeno zamenjivana konkretnijim i ciljanijim merama. Ali oni i dalje nastavljaju sa dejstvom, značajno utičući na performanse preduzeća i ekonomije.
43. Među onima koji su nastavili da rade, posebno među radnicima koji se smatraju ključnim, osnovne preventivne mere - nošenje maski, udaljavanje, pranje ruku - postale su deo njihovog svakodnevnog radnog života. Ipak, postoje tragični događaji povezani sa infekcijom i smrću ljudi na radnom mestu, često zbog same prirode njihovog posla - bliskog kontakta sa zaraženim ljudima u zdravstvenim ustanovama i ustanovama za negu, u „drugim sektorima koji uključuju kontakt sa klijentima“, kao što su maloprodaja i javni prevoza, gde radnici direktno komuniciraju sa ljudima, i u sektorima kao što je prerada mesa, gde se snažno manifestuju konkretni faktori rizika. Koliko god tragični bili, ovi primeri su u senci izazova u zaštiti radnika u neformalnom sektoru, gde su sredstva za život glavni razlog za prinudu na posao i gde su sredstva zaštite i odgovornost za zaštitu prisutna u najmanjoj meri ili su u potpunosti odsutni.
44. Situacija je drugačija kada radnici mogu da izbegnu rizik od zaraze u kolektivu, ako se u potpunosti ili delimično prebace na rad na daljinu. Prema procenama MOR, oko 18% postojećih radnih mesta širom sveta i do 35–40% u najrazvijenijim zemljama može se prebaciti na daljinu. Prilagođavanje radnih mesta zavisi od prirode izvršavnih zadataka i pristupa Internetu.
45. Prelazak na daljinu je postao najopipljivija i istražena promena koju je izazvala pandemija u svetu rada. NJegova efikasnost u pogledu zaštite od virusa je očigledna, iako ima i drugih problema koji se tiču obezbeđivanja dobrobiti radnika. Uz svu njihovu očiglednu sekundarnu prirodu u poređenju sa rizicima samog virusa KOVID-19, duboku zabrinutost izazivaju psihosocijalni i ergonomski problemi, kao i oni povezani sa odsustvom uobičajenih atributa kolektivnih radnih mesta, to jest intenzivnost rada i produženje radnog vremena, interakcija licem u lice i jasno razgraničenje profesionalnog i ličnog vremena. NJih je neophodno razmatrati zajedno sa ne manje stvarnim prednostima rada na daljinu - većom slobodom u izboru oblika organizovanja radnog vremena, mogućnošću povećanja nivoa inkluzivnosti tržišta rada, poboljšanja ravnoteže

poslovnog i ličnog života, oslobađanje od gubitka vremena i stresa povezanih sa putovanjem na posao.

46. Od druge polovine 2020. godine, kada su započeli programi vakcinacije, fokus na zaštiti radnika brzo se prebacio na pitanje dostupnosti vakcina. Zapravo, kako efikasnost vakcina postaje sve očiglednija, sposobnost brzog vakcinisanja stanovništva i u dovoljnom broju smatra se ne samo osnovom za zdravstvenu zaštitu, već i preduslovom za održivu obnovu ekonomskog i radnog života.
47. U ranim fazama, vlade su dale prioritet vakcinaciji ključnih radnika i osetljive populacije kao što su zdravstveni radnici, negovatelji, prosvetni radnici i pomorci. Ipak, generalni sekretar UN je bio primoran da upozori međunarodnu zajednicu na „krajnje neravnomernu i nepravednu“ distribuciju vakcina, čija glavnina završava u ograničenom broju zemalja koje su sposobne da nabave vakcine na račun mnogih drugih.
48. Generalni direktor SZO je opisao ovu situaciju kao „moralno neopravdanu, epidemiološki štetnu i klinički kontraproduktivnu“. Takođe se može smatrati prekomernom sa društvene tačke gledišta preprekom na putu oporavka u svetu rada koji je usmeren na čoveka.
49. Konačni princip osnava politike MOR je jačanje i podsticanje socijalnog dijaloga radi identifikovanja i primene najprikladnijeg odgovora na socijalno-ekonomski uticaj pandemije KOVID-19. To se može lako omalovažiti tobože kao opšti odgovor MOR na praktično bilo koji problem koji se pojavi, uključujući to što su ga najtvrdokorniji skeptici odbacili kao prepreku na putu primene efikasnih i brzih odluka kada je potrebna brza i energična akcija. Međutim, ovo je više od ponavljanja čvrsto zapamćene mantre.
50. Realnost pandemije KOVID-19 je u tome što je izazvala ogromnu neizvesnost, negovoreći o kolosalnom materijalnom lišavanju stanovništva svih zemalja sveta. Čoveku je teško da stekne jasno i opravdano shvatanje stvarne prirode i težine vanredne situacije u zdravstvu i odgovarajućeg ekonomskog i socijalnog odgovora. Situaciju pogoršava širenje vrlo kontradiktornih informacija o ovim pitanjima. One delimično odražavaju iskrena mišljenja nastala u uslovima nepotpunih naučnih saznanja. Međutim, mnogo toga je rezultat namernih dezinformacija i obmana.
51. Zajednički naponi vlada, predstavnika poslodavaca i radnika, prvenstveno usmereni na formiranje uravnoteženih i objektivnih procena situacije oko pandemije, dali su značajan doprinos razvoju odgovarajućih mera odgovora. U tom kontekstu, političke odluke, koje su se često morale donositi sa dugoročnim posledicama, povećale su se u verodostojnosti, legitimitetu i praktičnoj podobnosti zahvaljujući učešću tripartitnih partnera u njihovoj pripremi. Tamo gde je potrebno državno finansiranje za podršku preduzećima i radnicima i gde su potrebne bolne žrtve, učešće socijalnih partnera osigurava da su odluke pravične i njihovo prihvatanje od društva. S obzirom na različitost i složenost izazova na koje treba odgovoriti u svetu rada, socijalni partneri mogu doneti znanje i iskustvo kojih nema u drugim izvorima.

- 52.** Ova razmatranja su u osnovi radnji preduzetih tokom pandemije i rezultata koje su donele. Nije iznenađujuće da socijalni dijalog igra posebnu ulogu u zemljama u kojima ga podržavaju jake institucije i tradicija, iako se njegov potencijal prepoznaje u manje poznatim uslovima; snažnu podršku socijalnom dijalogu su izrazili predstavnici svih grupa koje su prisustvovala Globalnom samitu MOR o KOVID-19 u sferi rada u julu 2020. godine.
- 53.** Važno je da se socijalnom dijalogu pribegava ne samo tokom akutne krize, već kontinuirano, i da se ta posvećenost očuva uprkos nastavku pandemije, sve većem pritisku javnosti, rastućoj oskudici resursa i slabljenju izgleda za postizanje konsenzusa. Neophodno je garantovati podeljenu odgovornost i preduzimati zajedničke mere tokom pandemije, pa čak i kasnije tokom faze oporavka.

► Glava III

Šta smo saznali

54. Pandemija je primorala svet da usvoji program ubrzanog učenja. Njegov najvažniji deo odnosi se na zdravstvenu zaštitu. Kakva je priroda virusa, kako deluje i kako ga savladati? Ali to nije sve. Neophodno je naučiti i početi delovati u skladu sa stečenim iskustvom u gotovo svim oblastima politike i života. Ovo se sigurno odnosi na svet rada. Dakle, šta smo naučili i koje lekcije možemo izvući?
55. Prvo, svet nije video znake predstojeće pandemije i bio je loše pripremljen za nju. Naučnici upozoravaju na opasnost, pa čak i neizbežnost budućih pandemija. Međutim, izveštaj Svetskog ekonomskog foruma The Global Risks Report 2020 (Izveštaj o globalnim rizicima 2020), objavljen dva meseca pre najave pandemije, ocenio je verovatne rizike zaraznih bolesti kao manje značajne u poređenju sa mnogim drugim rizicima - ekološkim, ekonomskim i geopolitičkim. Čak i po stepenu izloženosti zaraznim bolestima dato je tek deseto mesto. Upozoravajući na opasnosti da zdravstveni sistemi možda neće biti spremni za nove izazove, autori izveštaja su ocenili da „napredak u suzbijanju pandemije takođe slabi sumnjama u moć vakcina i otpornošću na lekove“ i da je „prošli uspeh u prevazilaženju zdravstvenih izazova ne garantuje buduće rezultate.“
56. Nije sasvim iznenađujuće što se tako malo pažnje pridavalo pandemijskim pretnjama, čak iako to sa čisto retrospektivne tačke gledišta izgleda kao zločinački nemar. Rizici se moraju procenjivati u prepunom prostoru, i iako se pretnje ekološkom katastrofom, ekonomskim i finansijskim kolapsom, pa čak i geopolitičkim sukobom mogu razlikovati, pa čak i meriti na vreme, ovo se u mnogo manjoj meri odnosi na pandemije kao prolazne i nestabilne pojave koje nastaju bez upozorenja. Bilo kako bilo, nedostatak prognoza značio je da je veliki deo suprotstavljanja pandemiji u svetu rada morao biti izgrađen u realnom vremenu, kako se situacija razvijala nakon niza privremenih akcija. Međutim, kako se mere koje se preduzimaju procenjuju, pouka je da će, u okviru priprema za buduće sistemske šokove, biti neophodno, pored pravičnosti i održivosti, značajno ojačati sposobnost sveta rada da izdrži krize.
57. Drugo, pandemija je izuzetno brutalno razotkrila stvarnost mnogobrojnih i rastućih nejednakosti u našim zemljama, uglavnom ukorenjenih u svetu rada. Ovo je u potpunoj suprotnosti sa početnim poimanjem jednake izloženosti virusnoj infekciji. Štaviše, kao što je napomenuto, pandemija KOVID-19 je znatno pogoršala nejednakost i stvorila ozbiljnu opasnost da će pokrenuti snage koje će ojačati i održati je dugo nakon završetka pandemije. U svetu rada produžena kriza KOVID-19 mogla bi u dogledno vreme da dovede do još veće nejednakosti i nepravde.

58. Prirodno, svest i zabrinutost zbog nejednakosti nisu se pojavili pojavom virusa KOVID-19. Zapravo, jedan od ciljeva Agende 2030 tiče se smanjenja nejednakosti, što znači da je u periodu koji prethodi pandemiji već postojao međunarodni konsenzus da je situacija neprihvatljiva. Međutim, pandemija je oštro istakla stvarni sadržaj postojeće nejednakosti za pojedince i društvo. Činjenica da je pandemija uticala na percepciju stvarnosti, kao i na samu stvarnost, ne umanjuje težinu problema.
59. Postalo je do bola očigledno da nejednakost ne znači samo položaj osobe ili porodice u hijerarhiji prihoda i materijalnog bogatstva. To, takođe, znači pristup zdravstvenoj zaštiti, obrazovnim mogućnostima, povezanosti na Internet, socijalnoj zaštiti, pristojnom stanovanju, finansiranju, formalnom radnom statusu, pravosuđu, osnovnim javnim uslugama, vakcinaciji i još mnogo toga. Svaki od ovih faktora, uzet pojedinačno, svedoči kako je kriza uticala na ljude i kako su je prevazišli: da li deca imaju tehnička sredstva za nastavak učenja kada se škole zatvaraju? Da li ću moći da dobijem naknadu za bolovanje ako moram da se samoizolujem? Da li će moja porodica moći da se prehrani ako prestanem da radim? Da li imam pravo da učestvujem u vladinim programima podrške?
60. Sve zajedno, ovi faktori ukazuju na duboko raslojavanje društva. I blagostanje i neblagostanje imaju tendenciju da se akumuliraju u različitim oblicima sve dok se kvantitativna nejednakost ne pretvori u strukturnu nepravdu, hronično uskraćivanje mogućnosti i socijalne mobilnosti, socijalnu izolaciju. Takvi rizici se pogoršavaju dinamikom krize. Pored činjenice da slabo plaćene i druge ugrožene grupe trpe zbog gubitka posla i prihoda, one imaju i manje mogućnosti da se prilagode alternativnim oblicima rada i iskoriste mogućnosti u svetu rada koje može stvoriti „nova normalna realnost“. U međuvremenu, finansijska tržišta doživljavaju bum kada se realni sektor ekonomije smanjuje, kada očigledne koristi izvlače vlasnici finansijskih imovina i kada su oštećeni oni koji zavise od dohotka od rada.
61. U ovim okolnostima pojavljuje se upečatljiva slika svih zahvaćenih olujom KOVID-19, iako plove na potpuno različitim brodovima. Bez obzira na istinsko osećanje podrške i saosećanja sa onima koji pate od pandemije, činjenica da nedavna životna iskustva zapravo teraju ljude, čak i one koji žive u susedstvu, u različite oblike stvarnosti, ne može a da se ne odrazi na osećaj zajednice koja ima svrhu u izgradnja inkluzivnog puta do oporavka.
62. Pouka je da je socijalna pravda preduslov za razvijanje sposobnosti za izdržavanje kriza i obezbeđivanje stabilnog radnog života, jednako kao i preduslov za trajni mir. Ovo potvrđuje da u osnovi oporavka, usmerenog na čoveka, mora biti princip pravde.
63. Treće, pandemija je pružila opšte razumevanje da globalni izazovi zahtevaju globalna rešenja koja su spunjena sadržajem i ubedljiva po značenju. Umesto apstraktnog principa podrške multilateralizmu, ovo zahteva bezuslovnu upotrebu direktnih i intuitivnih alata za rešavanje stvarnih problema stvorenih pandemijom KOVID-19. Stav koji može ostati ravnodušan prema neobhodnosti međunarodne akcije u podršci drugim razvojnim ciljevima, sa mnogo manje verovatnoće će ostati ravnodušan prema multilateralnoj akciji usmerenoj na zaustavljanje pandemije koja pretili javljanjem sojeva virusa koji mogu lako

da se prošire u sopstvenoj zemlji. Kao što je izjavio generalni sekretar UN, „po prvi put u našem životu pandemija je učinila da se svi ljudi širom sveta istovremeno osećaju ranjivima i imaju oštar osećaj povezanosti... Vidimo ogromno društveno nastojanje u celom svetu ka širenju i povećanje efikasnosti međunarodne saradnje“.

64. Ovaj porast narodne podrške multilateralnoj akciji, koji se dogodio u vreme značajnih geopolitičkih tenzija i poljuljane posvećenosti multilateralizmu, dobrodošla je lekcija iz pandemije. Međutim, njegov efekat će zavisi od spremnosti vlada da na njega deluju. Postoji niz hitnih potreba i radnji potrebnih za potvrđivanje ove političke volje: one uključuju ne samo najvažniji zadatak brze i pravedne raspodele vakcina, već i akcije borbe sa klimatskim promenama, ubrzanje prelaska na ugljendioksidnu neutralnost, rešavanje najozbiljnijih faktora ranjivosti otkrivenih pandemijom KOVID-19, povećanje kogučnosti priključenja na Internet i još mnogo toga.
65. Ovi zadaci su već identifikovani u Agendi 2030. godine, a odgovornost za njihovo rešenje preuzela je međunarodna zajednica, koja je potvrdila svoju posvećenost njima od izbijanja pandemije KOVID-19. Ovu odgovornost će sada biti neophodno realizovati u nepredvidivom okruženju pandemije i proširiti je sa dva dodatna elementa u potvrdi političke volje da decenija brzih akcija bude obeležena uspehom u postizanju 17 ciljeva održivog razvoja.
66. Prvi je vezan za efikasnost multilateralne akcije i institucija. Mnogo je složenih pitanja koja će morati da se reše, a koja zahtevaju da sistem obezbedi odgovarajuće, tehnički ispravne i izvodljive metode i prostor za njihovo rešavanje. Princip multilateralizma treba da deluje na višem nivou kompetentnosti, ali istovremeno da pokaže sposobnost da se obezbedi maksimalna povezanost akcija. Ciljevi održivog razvoja su međusobno povezani i komplementarni, te stoga njihovo postizanje zahteva usaglašene politike. U tome se sastojala logika reforme UN poslednjih godina, koja podvlači važnost saradnje između organizacija za postizanje zajedničkih ciljeva. Određeni uspesi postignuti su ne bez poteškoća, mada ostaje još mnogo toga da se uradi. Usklađivanje se ne može ograničiti na pronalaženje najboljih oblika operativne saradnje na programskom nivou, rešenja za sprečavanje neproaktivne konkurencije za finansije i šampione i načina za poboljšanje efikasnosti poslovnih procesa, iako su svi ovi zadaci važni. Potrebno ih je proširiti na ključna strateška pitanja koja će biti presudna za oporavak od krize KOVID-19. Među tim ciljevima nema težeg od onog koji se odnosi na finansije i težeg od onog koji je vezan sa finansijam.
67. Zasluga autora Agende 2030 je što su u Akcionoj agendi Adis Abebe opredelili finansijska sredsra neophodna za njenu primenu. Isti osećaj stvarnosti treba dati zadatku oporavka od krize KOVID-19. Nejednakosti u budžetskom prostoru i pristup spoljnom finansiranju ograničava tekuću sposobnost zemalja da se izbore sa uticajem pandemije i nastaviće da određuju njihovu sposobnost da namere izražene u multilateralnim sporazumima pretoče u akcije i rezultate.

- 68.** Danas postoje ogromni zahtevi za finansiranjem - za vakcinaciju i oporavak od pandemije KOVID-19, rešavanje klimatskih pitanja, obezbeđenja socijalne zaštite i pružanje humanitarne pomoći kao najočiglednijim izazovima. Štaviše, zemlje se nalaze u situaciji kada je njihova potrošnja nekoliko puta veća od nivoa koji ispunjava uobičajene kriterijume za budžetsku opreznost. Alternativa u obliku preranog prelaska na štednju izaziva smetnju, ali istovremeno se pojačavaju simptomi dužničke krize i pojačava zabrinutost u vezi sa mogućnošću otplate dugova. Oni će se i dalje pogoršavati ako inflacija skoči i kamate porastu.
- 69.** Mnoge zemlje u razvoju su već iscrpile sve budžetske mogućnosti koje su im u početku mogle biti na raspolaganju. Rejting agencije snizile su kreditni rejting najmanje 36 nerazvijenih i zemalja u razvoju. Prema procenama MMF i Svetske banke, više od polovine najmanje razvijenih i zemalja sa niskim prihodima trenutno je u stanju ili u riziku od dužničke krize. Pod pritiskom su i privatni tokovi finansiranja. U 2020. godini direktne strane investicije pale su za 12% na tržištima u razvoju i ekonomijama u razvoju - mnogo manje od 69% pada u razvijenim ekonomijama, ali bez obzira na to značajno. Pored toga, prema prognozama, doznake dijaspore će pasti za 7%.
- 70.** Zemlje kojima brzo ponestaje finansijskih resursa suočavaju se sa ogromnim izazovima i zato se toliko značaja daje tekućim raspravama o finansiranju u cilju razvoja. U njih se moraju uključiti ključne strane, međunarodne finansijske institucije, multilateralne razvojne banke, Ujedinjene nacije, vlade i privatni sektor, koji moraju doći do zajedničkog razumevanja kako finansirati neophodne investicije u budućnosti. Unutrašnji resursi zemalja, stvoreni zahvaljujući u celosti uspešnim poslovanjem preduzeća u naprednoj ekonomiji, imaju centralni značaj: ističu važnost ranog povratka na put održivog rasta i razvoju na nacionalnom i međunarodnom nivou, kao i na put povratka u normalne uslove poslovanja trgovine i lanca snabdevanja. Istovremeno, pozivi za javno finansiranje odgovora na KOVID-19 su pomogli jačanje razmatranja inovativnih pristupa međunarodnim i nacionalnim poreskim mehanizmima. Oni bi takođe trebalo da budu deo rasprave o finansiranju razvoja. Inicijative koje su već preduzete, poput inicijative za obustavu servisiranja duga G20 i moguća nova posebna prava zaduživanja MMF su pohvalne, iako nisu dovoljne da osiguraju da niko ne zaostane u procesu oporavka usled hroničnog nedovoljnog finansiranja.
- 71.** Iskustvo sugerise da su multilateralna delovanja preduslov za suočavanje sa pandemijom i uverljiv i efikasan odgovor na mnogobojne globalne izazove. Da bi imali stvarni i dosledni efekat, neobhodno im je obezbediti političku podrška vlada i odgovarajuće finansiranje.
- 72.** Četvrto, pandemija je pokazala da se dugogodišnji parametri politike i mehanizmi rada mogu menjati u takvom obliku i takvom stepenu, koji su ranije bili nezamislivi, i sigurno neprihvatljivi, uslovljeni hitnom situacijom u oblasti zdravstva.

73. Najupečatljiviji primer je činjenica da bi se iznos od 16 triliona američkih dolara koji je dodeljen ili potrošen u borbi protiv koronavirusa, pre izbijanja pandemije bio ocenjen kao nezamisliv i nemoguć, bez obzira na cilj. Mnogo manji iznosi se ne odobravaju niti dodeljuju, čak iako su namenjeni ispunjavanju međunarodno dogovorenih ciljeva. Pariski sporazum o mobilizaciji 100 milijardi američkih dolara godišnje za finansiranje klimatskih akcija od 2020. do 2025. godine i dalje je neispunjen. Nije dodeljeno 1,2 triliona dolara potrebnih godišnje za pružanje osnovne socijalne zaštite u svim zemljama u razvoju.
74. To ne treba precenjivati, jer je globalna pandemija vanredna pojava i, ne bez razloga, zahteva izuzetne napore. Međutim, kada se budu razmatrale buduće potrebe za finansiranjem, iskustvo sa pandemijom KOVID-19 trebalo bi da sugerise da se resursi, koji mogu i treba da se mobilisu, određuju značajem ciljeva politike, koliko i kriterijumima finansijske obazrivosti i utvrđenim normama. To ne znači univerzalnu primenu principa „po svaku cenu“, označava uravnoteženiju procenu potreba i mogućnosti.
75. U teškim okolnostima širenja virusa KOVID-19, vlade su nametnule neviđena ograničenja na individualnu slobodu kretanja i ponašanja, zatvorile preduzeća i tamo gde su mogle, široko podržavale programe za očuvanje radnih mesta i izvora prihoda. Podrazumeva se da su ove mere privremene i ograničene vremenom pandemije. Istovremeno, preduzeća koja bi mogla da iskoriste prednosti informacionih i komunikacionih tehnologija prešla su na rad na daljinu. U ovom slučaju manje je jasno koliko takav režim može trajati nakon završetka pandemije.
76. Predmet žive, iako još uvek u velikoj meri teorijske rasprave je pitanje da li se svet rada kreće ka tome da se konačno i trajno uspostavi u „novo normalnoj realnosti“, čija će glavna karakteristika biti opšti režim rada na daljinu. Pedagoški efekat pandemije leži u činjenici da je pokazala mogućnosti i ograničenja rada na daljinu, i onima koji to čine pružila priliku da osete njen stvarni sadržaj. Krajnji rezultat će biti vidljiv kada pandemija KOVID-19 bude pobeđena i kada umesto da budu primorani na takav ili drugi oblik rada, poslodavci i radnici mogu da biraju između alternativa.
77. Diskusije na ovu temu sigurno će igrati važnu ulogu u oblikovanju sveta rada nakon pandemije i razumno je očekivati da će se oblici organizacije rada koji optimalno uzimaju u obzir potrebe preduzeća, preferencije radnika i interese društva, postati hibridnog karaktera. Međutim, u širem smislu transformacija koje se dešavaju u svetu rada, ove promene možda nisu najvažnije. Trenutni pristupi mogu se iskriviti pod direktnim pritiskom iskustva u prilagođavanju na pandemiju KOVID-19. Ne treba zaboraviti da su alternative u radu na daljinu trenutno aktuelne samo za delove preduzeća i da će druge promene, posebno prelazak na ugljendoksidnu neutralnost, verovatno doneti mnogo dublje promene.
78. Zapravo, proces daljeg akumuliranja znanja kod nekih je stvorio gledište o pandemiji KOVID-19 kao sposobnoj da pokrene veliku reorganizaciju integrisanih transnacionalnih proizvodnih sistema koji su postali sve značajnija karakteristika procesa globalizacije u

poslednjim decenijama. Prema ovom stanovištu, pandemija je pokazala da današnji prošireni i složeni globalni lanci snabdevanja nisu dovoljno pouzdani i da su preterano skloni poremećajima kao rezultat namernog delovanja ili nepredviđenih okolnosti. Za jedne stvarni odgovor na ono što je u osnovi prilagođavanje poslovnog modela bilo je smanjenje lanaca snabdevanja i diverzifikacija izvora snabdevanja. Za druge, koji problem više gledaju na osnovu geopolitičkih razmatranja nacionalne bezbednosti, potencijalne posledice mogu biti mnogo ozbiljnije - promena smera kretanja svetske ekonomije ka deglobalizaciji.

79. Pouke proizašle iz novih iskustava u organizaciji rada, zajedno sa političkim stavovima i diskursima u uslovima pandemije, glasnim ehom ponavljaju glavne odredbe inicijative MOR o budućnosti sveta rada i Deklaracije usvojene kao rezultat toga. Jednostavno rečeno, budućnost sveta rada nije unapred određena: ona će biti rezultat društvenih preferencija i odluka vlada i organizacija poslodavaca i radnika. U svakom slučaju, pandemija je primorala društvo da pažljivije oceni dostupne alternative. Treba ih sprovesti u ime oporavka od krize usredsređenog na čoveka, delujući po principu „bolje nego što je bilo“.

► Glava IV

Put ka oporavku

80. Poslednjih meseci su se izgledi za nastavak ekonomskog rasta znatno poboljšali. Prema najnovijim prognozama MMF, globalni rast će biti 20% u 2021. godini i 4% u 2022. godini. Povećanje prethodnih projekcija je rezultat uspešnih strategija ekonomske adaptacije, dodatnih budžetskih podsticaja u brojnim zemljama i, pre svega, uvođenja programa vakcinacij.
81. Jasno je da postoji razlog za optimizam. MMF procenjuje da bi ekonomski pad od 3,8% u 2020. godini mogao biti tri puta ozbiljniji da nisu donete vanredne mere podrške u oblasti politike. Prema njegovom mišljenju, „recesija izazvana pandemijom KOVID-19 verovatno će ostaviti manje duboke ožiljke od globalne finansijske krize 2008.“
82. Može se samo pozdraviti takav pozitivan stav prema opštim ekonomskim izgledima sveta. Sudeći po svemu, put ka oporavku je otvoren. Međutim, svaka procena budućih izgleda mora se posmatrati u konkretnijem, ljudskom kontekstu. Nivo neizvesnosti i rizika je visok, uglavnom u pogledu budućeg razvoja pandemije. Prethodne nade u oporavak uništili su novi talasi zaraze. Postojanje i upotreba vakcina omogućava nam da se nadamo da će ovoga puta sve ići drugačije, uprkos zabrinutosti zbog efikasnosti vakcina i sumnji u javnosti o potrebi vakcinacije. Međutim, činjenica da su u vreme pisanja ovog teksta novi slučajevi KOVID-19 dostigli nivo bez presedana od početka pandemije, je oštar podsetnik da se i dalje nalazimo u zdravstvenoj vanrednoj situaciji, sa njenim užasnim žrtvama. Samo iz ovog razloga put ka ekonomskom oporavku zaista je pun opasnosti.
83. Štaviše, situacija se razvija izuzetno neravnomerno, kako među zemljama, tako i unutar njih. Ovo je očigledno u distribuciji vakcina i, posledično, u sposobnosti zemalja da se bore protiv virusa. Ovo se odnosi i na putanju ekonomskog oporavka. Suprotno iskustvu globalne finansijske krize, očekuje se da će se upravo zemlje sa visokim prihodima i Kina sa svojim budžetskim kapacitetom i razmerama svojih vakcinacija, oporaviti brže i sigurnije od drugih. Takva dinamika je ugrađena u trenutnu prognozu MMF, prema kojoj će se globalni BDP po stanovniku između 2019. i 2022. godine smanjiti za 3% u poređenju sa prognozama pre pandemije. Istovremeno, u zemljama sa razvijenoim ekonomijama gubici će iznositi samo 1%, u zemljama u razvoju - 4,3%, a u nerazvijenim zemljama - 6,5%.
84. U gotovo svim zemljama, uključujući i relativno bogate, nesrazmerno je pogođen značajan deo stanovništva, uključujući omladinu, žene, migrante, niskokvalifikovane radnike i zaposlene u sektorima koji su najviše pogođeni. Stoga se ne samo svetska ekonomija u celini, već i mnoge, ako ne i većina pojedinačnih zemalja, suočavaju sa perspektivom oporavka različitim stopama, što će pogoršati postojeću nejednakost. Postoji

vrlo stvaran rizik od izgubljene decenije razvoja za neke ekonomije sveta i izgubljene generacije za neke grupe stanovništva, čak i u relativno prosperitetnim zemljama.

85. Sa ove tačke gledišta, pored predviđanja ukupnog BDP, put ka ekonomskom oporavku izgleda i definitivno manje blažen, tim više sa stanovišta konkretne realnosti tržišta rada, odnosno životnog iskustva ljudi u ova duboko razorna vremena. Na primer, predviđa se da će do kraja 2022. godine učešće stanovništva u radoj snazi ostati ispod nivoa pre krize. S obzirom da je 90% žena, koje su izgubile posao 2020. godine, izašlo iz sastava radne snage, kao i mnogi mladi ljudi koji su nesrazmerno pogođeni gubitkom posla, postoji realan rizik da postanu posebne žrtve alarmantnog porasta socijalne isključenosti i marginalizacije. Takođe, očekuje se da će rast produktivnosti pasti na polovinu nivoa onog pre krize u zemljama u svim fazama razvoja, ali usporavanje će biti najizraženije u zemljama sa niskim i nižim srednjim dohotkom. Sve zajedno, ovi fenomeni će ozbiljno ugnjetavati rast ljudskog potencijala radno aktivnog stanovništva mnogih zemalja i ozbiljno ograničiti mogućnosti za razvoj svetske ekonomije.
86. Istovremeno sa nesrazmerno teškim ekonomskim i socijalnim uticajem pandemije na ugrožene i ranjive i neravnomernim i nedefinisanim projekcijama putanja rasta na štetu ekonomija nerazvijenih i zemalja u razvoju, opadanje učešća na tržištu rada i produktivnosti zatamnjuju izgleda za ponavljanje „vrištećih dvadesetih godina.“, koju neki predviđaju za razvijene ekonomije u uslovima produženog budžetskog stimulanja i odložene tražnje, akumulirane zbog zaključavanja tokom pandemije. Ne treba zaboraviti da su se vrišteće dvadesete prošli put loše završile.
87. Velika je verovatnoća da će bez namernog i koordiniranog političkog odgovora za odstranjenje i ispravljanje različitih uticaji krize na zemlje i stanovništvo, kriza KOVID-19 ostaviti neizbrisive duboke ožiljke na telu opštih pokazatelja rasta i razvoja u dolazećim godinama. Rezultat će biti još veća nejednakost i socijalna isključenost, kao i naglo usporavanje borbe protiv siromaštva u svetu kao dugoročnog nasleđa pandemije. Takav ishod bio bi tragična antiteza visokim ciljevima Agende 2030 i dijametralna suprotnost Cilju 8 sa njenim inkluzivnim rastom, produktivnim zapošljavanjem i dostojanstvenim radom za sve.
88. Može li se sprečiti takav katastrofalni neuspeh Agende 2030?
89. Rimski papa Feancisko je nedavno primetio da je globalna finansijska kriza dala svetu priliku da „razvije novu ekonomiju koja će više odgovarati etičkim principima“, ali je nije koristio, a antikrizne mere nisu preispitale „zastarele kriterijume“ prošlosti. Stoga odgovor na ovo pitanje zavisi od naše odlučnosti i sposobnosti da realizujemo ranije propuštene ili odbačene prilike. Postoje neki znakovi da je pandemija stvorila okruženje koje može biti pogodno za tako radikalno preusmeravanje namera i političkog delovanja.
90. Pandemija KOVID-19 postavila je stanovništvo i kreatore politike pred ozbiljne pretnje samim osnovama njihovog postojanja - njihovim životima, sre dstvima za život i njihovim

uobičajenim oblicima socijalne interakcije. Bez presedana je po svom obimu i uticaju na čovečanstvo. Zajedno sa stvaranjem straha, ona bi mogla pokrenuti kolektivno buđenje stvarnosti da se čovečanstvo suočava sa potencijalno egzistencijalnim izazovima, ili barem onim koji minimalno menjaju stvarnost sa kojima se jednostavno ne može izaći na kraj postojećim pristupima politici i međunarodnoj saradnji. Štaviše, reakcija na pandemiju sa svim njenim nedostacima i poteškoćama pokazuje da su mogući - i zaista neophodni - potpuno različiti pristupi. Od zaključavanja, prilagođavanja organizacije rada, fiskalnih podsticaja i razvoja vakcina u 2020. godini, može proklijati seme novog društvenog razumevanja i prihvatanja alternativa koje pružaju realnu nadu u potrebnu otpornost, pravičnost i održivost oporavka usmerenog na čoveka, i postavljanje sveta na put koji vodi ka postizanju ciljeva Agende 2030. Ova, nesporno, transformativna agenda može se konačno nadovezati na transformaciju javnog mnjenja koja joj je potrebna da bi bila uspešna.

- 91.** Takvo društveno preispitivanje već se može videti u promeni odnosa prema radnim uslovima radnika koji su, iako u većini predstavljaju pretežno nisko plaćeni sloj stanovništva, po opštem priznanju odigrali u pandemiji važnu ulogu, kao što su zdravstveni radnici i nega, čistači, maloprodaja i radnici u javnom prevozu. To se, takođe, vidi i u široko rasprostranjenom, mada nedovoljno razvijenom, javnom shvatanju da se postojeći društveni dogovor iscrpeo ili je prekršen, i da je potreban novi. U tom smislu počinju da deluju direktivna tela. Predlažu se novi dogovori različitih vrsta, a aktivno se razmatraju velike inicijative vezane za oporezivanje, određivanje cena uglja i univerzalne garancije dohotka. Trenutno se vode ozbiljne rasprave o budućnosti globalnog trgovinskog sistema i pravilnoj upotrebi finansijskih instrumenata. Čini se da počinju da se pomeraju tektonske ploče politike, koje su dugo vremena ležale nepomično.
- 92.** Međutim, i dalje će postojati potreba za mnogo sveobuhvatnijim pristupima razradi i sprovođenju politike, tako da ti impulsi poprimaju oblik oporavka usmerenog na čoveka. Pandemija KOVID-19 pokazala je da je napredak moguć samo zajedničkom medicinskom, ekonomskom, socijalnom i humanitarnom akcijom. Po istoj logici nemoguće je rešavati medicinske, ekološke, obrazovne, finansijske, digitalne, socijalno-radne i druge probleme oporavka i razvoja odvojeno jedne od drugih. Oni moraju biti deo jedinstvenog procesa koji prepoznaje objektivnu komplementarnost svih 17 ciljeva održivog razvoja i politike potrebne za njihovo postizanje.
- 93.** Primer je akcija za suzbijanje klimatskih promena, koja čak i usred globalne pandemije ostaje glavni izazov našeg vremena. Uoči 26. Konferencije zemalja UN potpisnica o klimatskim promenama (COP26) i u pozadini ciljeva postavljenih u Pariskom sporazumu iz 2015. godine, postoje ohrabrujući znaci da, neka i sa zakašnjenjem, međunarodna zajednica povećava svoju spremnost da aktivizira napore do nivoa srazmeranog apsolutnoj potrebi da se globalno zagrevanje zadrži ispod 1,5 ° C, što je prag pred katastrofu. Trenutni i dalji napredak zavisi od objedinjavanja znanja akumuliranih od strane naučne zajednice o uzrocima, mehanizmima i posledicama klimatskih promena; finansiranja - iz javnih i privatnih, nacionalnih i međunarodnih izvora - mera za ublažavanje posledica i prilagođavanje njima; izgradnje tržišta rada koji podržavaju fer

tranzicione procese i koji dozvoljavaju da se realizacije potencijala dostojanstvenog rada kako bi zaštitili planetu i povezali socijalne i ekološke ciljeve.

94. Realnost je takva da ako bilo koji od ovih elemenata nedostaje čitav projekat može propasti. Državama se neprekidno preporučuje da povećaju svoj doprinos na nacionalnom nivou za prelazak na ugljenienu neutralnost do 2050. godine. Transformacija želje da se napreduje ka neutralnosti u sposobnost stvarnog delovanja zahteva posebne mehanizme koji promovišu dostojanstvena radna mesta i zajednički prosperitet, ali i pristup finansiranju ovih mehanizama.
95. Sve u vezi sa klimom odnosi se na ostale aspekte oporavka usmerenog na čoveka. Iz perspektive MOR i njenih tripartitnih učesnika, to označava da je primer inicijative u oblasti klimatskih promena zbog radnih mesta, koju je generalni sekretar UN pokrenuo na Generalnoj skupštini 2019. godine kao univerzalno sredstvo koje dozvoljava dodavanje pravednog prelaza kao sastavnog dela klimatske agende, treba preneti u druga područja koja su presudna za proces oporavka. Za sve njih je potrebno da se mobilizira finansiranje.
96. U ranoj fazi moguće je postići široki oporavak, konsolidaciju i upotrebu društvenog poverenja i političku posvećenosti multilateralnoj akciji koja se može razviti nakon pandemije. U novembru će Velika Britanija biti domaćin COP26, koja će se održati u najvažnijem trenutku u istoriji za rešavanje izazova spašavanja naše planete. Uoči nje, ubrzo nakon tekućeg zasedanja Međunarodne konferencije rada, generalni sekretar će objaviti izveštaj „Naša zajednička agenda“, koji mu je poverila Generalna skupština povodom 75. godišnjice UN. Podižući pitanja društvenog dogovora i novog globalnog sporazuma, i povezujući ih sa izazovima rekonstrukcije i budućih multilateralnih akcija, generalni sekretar će, sudeći po svemu, pozvati na ujedinjenje svih aktera kojima će se obratiti zajednička Agenda za ljudska prava. Naravno, ovo se odnosi i na MOR i njene tripartitne članove.
97. Pitanje je da li smo spremni? MOR, stvorena 25 godina ranije od UN, je proslavila stogodišnjicu duboko istražujući ono što predstoji u izgradnji bolje budućnosti sveta rada i donoseći zaključke u skladu s tim. Dakle, odgovor je - da, spremni smo.
98. Konačno, Međunarodna konferencija rada je usvojila Deklaraciju stogodišnjice o budućnosti sveta rada u junu 2019. godine, koja je, nemajući saznanja o globalnoj pandemiji objavljena samo devet meseci pre nje; nema ni pominjanja ni činjenica da je reč „pandemija“ korišćena u bilo kom trenutku procesa inicijative stoleća koja se tiče budućnosti sveta rada. U vreme usvajanja Deklaracije o stogodišnjici, tripartitni članovi MOR su je razmatrali kao najvredniji akcioni plan, što je potvrđeno rezolucijom Generalne skupštine UN.
99. Ono što je najvažnije, ova procena nije umanjena s početkom pandemije KOVID-19 i svega što je sa sobom donela u svet rada. Zapravo je sve suprotno. Ne zato

što su autori Deklaracije istupili sa izvanrednim predviđanjem, već zbog toga što je sama činjenica ozbiljnih razmišljanja tripartitnih učesnika iz celog sveta, dugoročnih zadataka stvorenih dinamikom transformišućih promena u sferi rada, imala isti efekat kao sama pandemija. Pažnja je okrenuta velikim pitanjima koja sada izlaze u prvi plan u okviru obnove usredsređene na čoveka.

- 100.** U središtu Deklaracije o stogodišnjici je poziv svim državama članicama da ojačaju pristup ka formiranju budućnosti sveta rada usmerog na čoveka i, kao posledicu toga, organizaciju procesa oporavka u tri područja:
- jačanje kapaciteta svih ljudi kroz delovanje kako bi se osigurala rodna ravnopravnost, celoživotno učenje i kvalitetno obrazovanje za sve; univerzalni pristup sveobuhvatnoj i održivoj socijalnoj zaštiti i efikasnoj podršci onima koji su u kritičnom trenutku radnog života;
  - jačanje institucija tržišta rada koje svim radnicima pružaju adekvatan nivo zaštite u odnosu na: poštovanje njihovih osnovnih prava, odgovarajuće minimalne zarade, maksimalna ograničenja radnog vremena, bezbednost i zdravlje na radu;
  - promovisanje održivog, inkluzivnog i održivog ekonomskog rasta, punog i produktivnog zapošljavanja i dostojanstvenog rada za sve kroz: ciljane makroekonomske politike; trgovinske, industrijske i sektorske politike koje promovišu dostojanstven rad i povećanje produktivnosti; investicije u infrastrukturu i strateške sektore; strategije i podsticaje koje promovišu održivi i inkluzivni ekonomski rast, stvaranje i razvoj održivih preduzeća, inovacije, prelazak sa neformalne na formalnu ekonomiju i usklađivanje poslovne prakse sa ciljevima Deklaracije; politike koje osiguravaju zaštitu ličnih podataka i njihovu poverljivost, ostvarivanje mogućnosti i prevazilaženje izazova digitalizacije sveta rada, uključujući rad na digitalnim platformama.
- 101.** Akcija u ovim oblastima stvara solidnu i smislenu političku platformu za podršku oporavku usmerenom na čoveka. U Deklaraciji se takođe jasno kaže da je njena primena kritično zavisna od primene međunarodnih standarda rada, učešća organizacija poslodavaca i radnika, jačanja saradnje i povećane koherentnosti između organizacija u multilateralnom sistemu, uzimajući u obzir jaku, složenu i smislenu vezu između socijalne, trgovinske, finansijske, ekonomske i ekološke politike.
- 102.** MOR je uporno i produktivno tražio izlaze iz krize i stvorio praktične alate koji mogu ispuniti koncept daljeg razvoja po principu „bolje nego što je bilo“ i dati mu novi zamah. I tako, koji bi trebali biti sledeći koraci za postizanje postavljenih ciljeva?

► Glava V

Akcija MOR

- 103.** Od izbijanja pandemije, MOR je reorganizovala svoje programe i radne metode kako bi brzo i efikasno odgovorila na hitne potrebe tripartitnih učesnika. U tom cilju sprovedena je inovativna analiza uticaja pandemije KOVID-19 na svet rada - u sedam brojeva Glasnika MOR od marta 2020. do januara 2021; stvoren je informativni centar za prikupljanje i razmenu detaljnih podataka o nacionalnim odgovorima na krizu KOVID-19; pripremen je veliki broj analitičkih materijala namenjenih za pomoć državama članicama u formulisanju i sprovođenju akcija. Ovo je postavilo temelj opsežnom radu koji su radne grupe MOR preduzele širom sveta radeći sa državama članicama kako bi pomogle u izgradnji njihovih kapaciteta i pružile konkretne odgovore na državnom nivou.
- 104.** Pored toga, MOR je predvodila kolektivne napore organizacija sistema UN. Bila je uključena u razvoj i sprovođenje Okvira UN za hitan društveno-ekonomski odgovor na KOVID-19, kao i niz političkih dokumenata o finansiranju razvoja u eri KOVID-19 i šire.
- 105.** Ovaj suštinski politički rad je praćen informacionom i razjašnjavajućom delatnošću kroz učešće u međunarodnim debatama o KOVID-19 na regionalnom i globalnom nivou, uključujući i Grupu 20. Organizujući virtuelni globalni samit o KOVID-19 i svetu rada u julu 2020. godine, MOR je održala tripartitne diskusije na najvišem nivou koje su, posebno, potvrdile značaj Deklaracije o stogodišnjici kako bi se osigurao oporavak usredsređen na čoveka.
- 106.** Preduzete su mere kako bi se osigurao neprekidan rad MOR u uslovima pandemije, uključujući opšti prelazak na rad na daljinu i virtuelne sastanke. Nakon otkazivanja zasedanja Upravnog tela i Međunarodne konferencije rada, marta i juna 2020. godine, bilo je neophodno da se očuva institucionalni integritet Organizacije: uspešno su završene dve virtuelne sednice Upravnog tela i sazvana je Konferencija kojoj se podnosi ovaj izveštaj.
- 107.** Sve ovo omogućilo je donošenje važnih odluka za prilagođavanje sadašnjeg i budućeg rada MOR za prevazilaženje izazova koje postavlja pandemija KOVID-19. Strateški plan MOR od 2022 do 2025. godine, koji je Upravno telo usvojilo u novembru 2020. godine, postavljen je „najvažniji cilj... primena odredbi Deklaracije o stogodišnjici za oporavak od pandemije KOVID-19 usredsređenog na čoveka“. Nacrtni programa i budžeta za 2022-23. godinu, podnet tekućem zasedanju Konferencije na usvajanje, takođe predviđa odgovore na pandemiju KOVID-19 za svaki od osam rezultata politike.

- 108.** To jasno ukazuje da je, pod vođstvom tripartitnih učesnika, MOR mogla da proširi sopstveni rad i interakciju sa drugim organizacijama, pozicionirajući se kao važan učesnik u akcijama za rešavanje izazova pandemije. Međutim, ove početne dobitke treba dalje razvijati projektujući ih ka oporavku usmerenom na čoveka. Tekuća sesija Konferencije pruža priliku za to.
- 109.** Usvajanjem značajnog konačnog dokumenta o globalnom odgovoru u cilju oporavka posle krize KOVID-19 orijentisanog na čoveka, delegati vlada, radnika i poslodavaca, udružujući se u virtuelnom prostoru na ovom jedinstvenom globalnom forumu učesnika sveta rada, moći će da govore na najjasniji mogući način sa punom nadom i posvećenošću poruci o tome kako žele da vide proces oporavka i koliko su spremni da međusobno komuniciraju kako bi otvorili put za budućnost sveta rada, koji su postavili kao zajednički cilj usvajanjem Deklaracije veka pre dve godine. Istovremeno, oni će i dalje pružati MOR preporuke o praktičnim načinima organizovanja njenih daljih aktivnosti. To bi moglo uključivati obnavljanje i jačanje nacionalnih tripartitnih dijaloga o pitanjima rekonstrukcije, kao i proširenje institucionalnih mehanizama uz učešće drugih organizacija međunarodnog sistema, čija je interakcija neophodna za rešavanje izazova oporavka.
- 110.** Pandemija KOVID-19 je postala globalna katastrofa za čovečanstvo. Njena cena su milioni života i još više radnih mesta i izvora prihoda. Kriza testira odlučnost institucija poput naše Organizacije i njihovu sposobnost da pokažu da mogu da prevaziđu nedaće i, kako zahteva Filadelfijska deklaracija, zajednički deluju u cilju opšteg blagostanja. Ovo nije prvi put da je MOR testirana na ovaj način. Nikada nije odustala i ne bi trebalo da odustane od svoje sadašnje pozicije.

► Prilog

Nacrt završnog dokumenta konferencije „Globalni odgovor u cilju oporavka usmerenog na čoveka posle krize KOVID-19 koji je inkluzivan, stabilan i održiv“

Uzimajući u obzir da:

Pandemija infekcije koronavirusom (KOVID-19) ima dubok uticaj na čovečanstvo, ističući međuzavisnost svih članova društva i svih zemalja.

Pored tragičnog gubitka života, pandemija razara i svet rada. To dovodi do rasta nezaposlenosti, nepotpune zaposlenosti i ekonomske neaktivnosti, gubitka radnih i poslovnih prihoda, zatvaranja preduzeća, poremećaja i bankrota lancima snabdevanja, neformalnosti i nesigurnosti, novih izazova u oblasti bezbednosti i zdravlja na radu i radnim pravima.

Kriza nesrazmerno pogađa najugroženije i ranjive, posebno one u neformalnoj ekonomiji i nesigurnom zapošljavanju, niskokvalifikovane radnike, osobe sa invaliditetom i osobe koje žive sa HIV-om i AIDS-om, kao i migrante i etničke i rasne manjine. Ovo pogoršava postojeće deficite dostojanstvenog rada, produbljuje siromaštvo, pogoršava nejednakost i otvara digitalnu podelu unutar i između zemalja.

Žene su nesrazmerno pogođene gubitkom posla i prihoda, uključujući i njihovu preveliku zastupljenost u najugroženijim sektorima. Mnogi i dalje rade na prvoj liniji podrške sistema nege, ekonomije i društva, pri tome često radci to neplaćeno, u čemu se prepoznaju rodni aspekti.

Kriza ozbiljno narušava obrazovanje, obuku i zapošljavanje mladih, što još više otežava pronalazak posla ili pokretanje posla i stvara rizik od padajuće putanje zarade i profesionalnog razvoja tokom radnog veka.

Bez usaglašenog delovanja vlada i organizacija poslodavaca i radnika, ove destruktivne sile će postojati dugo nakon same pandemije i imaće duboke posledice na socijalnu pravdu i dostojanstven rad za sve i dostizanje ciljeva Agende Ujedinjenih nacija za održivi razvoj za period do 2030. godine.

Hitna i usklađena akcija je potrebna kako bi se osiguralo da svi ljudi imaju brz, ravnopravan i jeftin pristup sigurnim i efikasnim vakcinama protiv KOVID-19, koje su ključne za suzbijanje rastuće nejednakosti unutar i između zemalja, ponovno pokretanje ekonomija i poboljšanje efikasnosti.

Deklaracija stogodišnjice MOR sa svojim pristupom oblikovanju budućnosti sveta rada usmerenog na čoveka, pruža okvir za oporavak posle krize, koji je potpuno inkluzivan, stabilan i otporan na krize.

Deklaracija pruža pozitivnu viziju i praktičan put za to kako se države mogu bolje kretati u budućnosti. Iz tog razloga, ubrzanje njegove primene jačanjem naglaska i povećanjem investicija trebalo bi da postane jedan od glavnih prioriteta državne politike, aktivnosti preduzeća i međunarodne saradnje.

Na ovoj osnovi, Generalna konferencija Međunarodne organizacije rada usvaja 20. jula 2021. godine ovaj globalni poziva na hitne akcije kako bi se osigurao ka oporavak posle krize KOVID-19 orijentisan na čoveka, inspirisan, nadahnut i vođen Deklaracijom stogodišnjice.

I. Hitne akcije za ubrzanje oporavka usmerenog na čoveka

1. Mi, vlade i organizacije poslodavaca i radnika, obavezujemo se da ćemo raditi pojedinačno i kolektivno, uz podršku MOR, za oporavak od krize KOVID-19 usredsređen na čoveka kroz ciljano i ubrzano sprovođenje Deklaracije o stogodišnjici, koja će unaprediti putanje inkluzivnog, stabilnog i održivog razvoja dostojanstvenog rada za sve.
2. Obavezujemo se da ćemo se boriti protiv globalnog uticaja krize širenjem međunarodne i regionalne saradnje, jačanjem globalne solidarnosti i jačanjem koherentnosti politika u ekonomskoj, socijalnoj, ekološkoj i zdravstvenoj sferi, što će omogućiti svim zemljama da prevaziđu ovu krizu i ubrzaju put ka postizanju ciljevi Agende 2030, Pariskog sporazuma Okvirne konvencije Ujedinjenih nacija o klimatskim promenama i Akcione agende Adis Abebe treće međunarodne konferencije o finansiranju razvoja.
3. Obećavamo da ćemo se u strategijama za efikasniji oporavak od krize usredsrediti na cilj punog, produktivnog i slobodno izabranog zaposlenja i dostojanstvenog rada, potrebe svih onih koji su najranjiviji i koji su najviše pogođeni pandemijom, da bi podstakli razvoj održivih preduzeća, radna mesta i prihodi, uzimajući u obzir nacionalne karakteristike i prioritete, uključujući rad na:

A. Inkluzivni ekonomski rast i zapošljavanje

- a) obezbediti širok oporavak sa stvaranjem više radnih mesta i mogućnostima dostojanstvenog rada za sve kroz primenu sveobuhvatnih mera u oblasti nacionalne politike zapošljavanja, uključujući povoljnu i stabilnu makroekonomsku i industrijsku politike i povećana javna i privatna ulaganja u sektore koji su najteže pogođeni krizom, kao što su: ugostiteljstvo, turizam, maloprodaja i transport, kao i sektori sa velikim potencijalom za proširenje mogućnosti za dostojanstven rad, kao što su ekonomija nege i održiva infrastruktura;
- b) podsticati globalnu solidarnost pružanjem podrške zemljama u razvoju koje doživljavaju u vreme krize suženje prostora u fiskalnoj i monetarnoj politici ili nepodnošljive obaveze prema spoljnim dugovima;

- c) podržavati kontinuitet poslovanja i obezbediti povoljno okruženje za rast produktivnosti i razvoja održivih preduzeća, uključujući mikro, mala i srednja preduzeća, prepoznajući najvažniju ulogu privatnog sektora u obezbeđivanju snažnog, održivog i inkluzivnog ekonomskog rasta;
- d) obezbediti poslodavcima podsticaje da zadrže radnike uprkos opadanju poslovne aktivnosti u krizi, na primer, podelom radnih mesta i smanjenjem radnih nedelja, subvencionisanjem zarada, privremenim obustavljanjem poreza i doprinosa za socijalno osiguranje i omogućavanjem preduzećima pristup merama podrške pod uslovom da zadrže svoje radna snaga;
- e) dati prioritet akciji za podršku mladim radnicima i preduzetnicima, koji su nezamenjiv izvor dinamičnosti, talenta, kreativnosti i inovacija u svetu rada i pokretačka snaga u oblikovanju bolje budućnosti za svet rada;
- f) razviti i primeniti sveobuhvatne i integrisane pristupe koji sadrže širenje neformalne ekonomije i ubrzaju tranziciju ka formalnoj ekonomiji, posvećujući dužnu pažnju stvaranju, očuvanju i formalizaciji preduzeća i dostojanstvenih radnih mesta u ruralnoj ekonomiji;
- g) osiguravanje dostojanstvenog rada i ekološke održivosti;
- h) iskoristiti mogućnosti za pravednu digitalnu i ekološku tranziciju za promociju dostojanstvenog rada posredstvom socijalnog dijaloga i kolektivnog pregovaranja;
- i) razviti i primeniti sveobuhvatne i integrisane pristupe koji sadrže širenje neformalne ekonomije i ubrzaju tranziciju ka formalnoj ekonomiji, posvećujući dužnu pažnju stvaranju, očuvanju i formalizaciji preduzeća i dostojanstvenih radnih mesta u ruralnoj ekonomiji.

B. Zaštita svih radnika

- a) pružiti svim radnicima adekvatnu zaštitu jačajući pridržavanje međunarodnih standarda rada i podstičući njihovu ratifikaciju, poštovanja i praćenja, sa posebnom pažnjom na oblasti u kojima je kriza otvorila ozbiljne praznine. To uključuje poštovanje osnovnih prava i principa u sferi rada, odgovarajuću minimalnu zaradu utvrđenu zakonom ili kao rezultat pregovara, maksimalno ograničenje radnog vremena, ukidanje dečijeg i prisilnog rada, obezbeđenje bezbednost i zdravlje na radu sa posebnom pažnjom na trenutne izazove koje postavlja pandemija KOVID -19;
- b) obezbeđivati da zdravstveni radnici i svi drugi radnici koji su na čelu borbe sa pandemijom KOVID-19 i koji su u izloženi njenom riziku, imaju pristup vakcinama, lična zaštitna sredstva, obuke, testiranja i psihološku podršku

i da budu adekvatno nagrađeni i zaštićeni na radu uključujući i zaštitu od prekomernog stresa.

- c) ojačati mere bezbednosti i zdravlja na radu pružanjem vladinim institucijama, privatnim preduzećima, poslodavcima, radnicima i njihovim predstavnicima konkretnih praktičnih saveta i pomoći u upravljanju rizicima, preduzimanjem odgovarajućih mera za sprečavanje i poboljšanje spremnosti za vanredne situacije i merama usmerenim na sprečavanje novih žarišta bolesti ili drugih industrijskih rizika;
- d) prilagoditi mehanizme rada na daljinu i druge nove oblike organizacije rada kako bi se poboljšale mogućnosti za dostojanstven rad, uključujući kroz regulativu, socijalni dijalog, kolektivno pregovaranje i saradnju na radnim mestima, a takođe i napore na smanjenju nejednakosti digitalne pristupačnosti, poštujući međunarodne standarde rada i ravnotežu između poslovnog i privatnog života;
- e) zadržati nepromenljivu važnost radnog odnosa kao sredstva za obezbeđivanje sigurnosti i pravne zaštite radnika, istovremeno prepoznajući razmere neformalnosti i hitne potrebe za efikasnim delovanjem za podršku prelasku u formalnu ekonomiju;
- f) ostvarivati kroz politike vlada i praksu preduzeća, program transformacije u znak podrške rodnoj ravnopravnosti putem:
  - i) obezbeđivanje jednake plate za rad jednake vrednosti na osnovu transparentne prakse plaćanja rada;
  - ii) proširenje politike plaćenih odsustva radi nege u cilju ravnomernije podela kućnog rada;
  - iii) promovisanje politike stvaranja novih radnih mesta i obuka u toku celog života usmerenih na popunjavanje praznina u profesionalnim veštinama žena;
  - iv) usmeravanje investicija u obrazovanje, zdravstvo, socijalne usluge i druge sektore, na rešavanje problema nedovoljnog broja zaposlenih i poboljšanje uslova rada;
  - v) uklanjanje pravnih i drugih prepreka na putu ka tržištu rada i na putu profesionalnog rasta;
  - vi) sprečavanje i zaštita od rodno zasnovanog nasilja i uznemiravanja;
- g) sprovesti program transformacije u javnom i privatnom sektoru u znak podrške principima jednakosti, različitosti i socijalne inkluzije, usmerenu na uklanjanje diskriminacije, nasilja i uznemiravanja po svim osnovama, uključujući rasu, boju kože, pol, veru, političko mišljenje, nacionalno i socijalno poreklo, i u odnosu na migrante, autohtone narode i one koji vode plemenske način života i ljude koji žive sa HIV-om;

C. Opšta socijalna zaštita

- a) obezbeđivati generalni pristup sveobuhvatnoj i adekvatnoj socijalnoj zaštiti, uključujući minimalne nivoe socijalne zaštite, garantujući kao minimum da svi kojima je to potrebno tokom čitavog života imaju pristup stabilnom osnovnom prihodu i osnovnim zdravstvenim uslugama, sa pravom na zdravlje kao važnijim nego ikad;
- b) proširiti pristup zaštiti od nezaposlenosti da bi se obezbedila podrška radnicima koji su izgubili posao i izvore prihoda, kako bi im se obezbedio prelazni period;
- c) proširiti pristup plaćenim bolovanjima, nezi, porodičnom odsustvu i drugim merama porodične politike za sve radnike, osiguravajući njihovu primenu u slučaju karantina i samoizolacije, i razvijajući brze mehanizme za isplatu naknada;
- d) osigurati da se mreže socijalne sigurnosti finansiraju pošteno i održivo efikasnom mobilizacijom domaćih resursa, jačanjem globalne solidarnosti i povećanjem koherentnosti, tako da niko ne ostane zaboravljen;
- e) ojačati kritičnu ulogu državnog sektora u pružanju podrške ekonomijama i društvima koja dobro funkcionišu, posebno prepoznajući važnu ulogu javnog zdravstva i sistema nege tokom zdravstvene krize i u sprečavanju budućih pandemija;

D. Socijalni dijalog

- a) delovati na osnovu uloge koju je socijalni dijalog - bilateralni i trilateralni - odigrao u organizovanju neposrednog odgovora na pandemiju KOVID-19 u mnogim zemljama i sektorima, na osnovu uvažavanja i olakšavanja realizacije prava na slobodu udruživanja i stvarnog priznavanja prava na kolektivno pregovaranje;
- b) promovisati socijalni dijalog, posebno za postizanje rezultata navedenih u ovom pozivu na akciju, uključujući kroz vladine napore da okupi tripartitne partnere za razvoj i realizaciju nacionalnih planova i politika oporavka usmerenih na očuvanje i stvaranje dostojanstvenih radnih mesta, obezbeđenje kontinuitet preduzeća i usmeravanje investicija u prioritetne sektore i oblasti - i javne i privatne, kako bi se osigurao proces oporavka koji stvara veliki broj radnih mesta;
- c) jačati kapacitete državnih organa i organizacija poslodavaca i radnika za učešće u takvom dijalogu kao sredstva za razvoj i primenu regionalnih, nacionalnih, sektorskih i lokalnih strategija, politika i programa usmerenih na čoveka.

II. Liderstvo MOR i podrška procesu oporavka koji je usredsređen na čoveka

4. MOR, sa mandatom socijalne pravde i dostojanstvenog rada, mora igrati vodeću ulogu u međunarodnom sistemu u promovisanju oporavka od krize KOVID-19 usmerenog na čoveka koji je inkluzivan, stabilan i otporan na krize. U tom cilju proširiće podršku

naporima država članica za obnovu i zatražiće podršku drugih multilateralnih organizacija i međunarodnih agencija, istovremeno aktivno promovišući napore sistema UN da ubrza napredak u primeni Agende 2030.

5. Da bi pomogla vladama i organizacijama poslodavaca i radnika da poboljšaju efektivnost procesa oporavka od krize ciljanom i ubrzanom primenom Deklaracije o stogodišnjici, MOR će upotrebiti sva svoja sredstva za podršku u izradi i primeni zaboravljenih strategija oporavka u kojima niko neće biti zaboravljen U tom cilju MOR će pojačati svoju podršku naporima država članica u postavljanju ciljeva:
  - a) osigurati inkluzivni ekonomski rast i zaposlenost putem povećanja podrške politikama i pristupima koji uključuju investicije sa velikim potencijalom za otvaranje radnih mesta, koje ojačavaju aktivnu politiku na tržištu rada i povećavaju produktivnost kroz diverzifikaciju, inovacije i iskorišćavanje punog potencijala tehnološkog napretka za stvaranje dostojanstvenih radnih mesta i održivih preduzeća, istovremeno se baveći uklanjanjem rizika i izazova i osiguravajući široko učešće društva u podeli koristi od napretka;
  - b) zaštititi sve radnike, uključujući aktiviranje konsultacija po pitanjima politika, izgradnje kapaciteta i tehničke pomoći i podrške:
    - i) zdravih radnih odnosa i promocija i ratifikacije i primene zakonskih i institucionalnih mehanizama zasnovanih na međunarodnim standardima rada, uključujući osnovne principe i prava na rad, sa posebnim naglaskom na bezbednost i zdravlje na radu, uzimajući u obzir iskustvo stečeno u uslovima pandemije KOVID-19;
    - ii) uspostavljanja prioriteta i ažuriranja strategija za borbu protiv neformalnih i nebezbednih oblika rada, u kojima je uticaj krize bio posebno oštar, uključujući saradnju u cilju razvoja;
  - c) ostvariti opšti pristup sveobuhvatnoj i održivoj socijalnoj zaštiti, uključujući minimalne nivoe socijalne zaštite koji pružaju stabilne prihode i zdravstvenu zaštitu koji omogućavaju ljudima, uključujući samozaposlene i neformalne radnike, da se nose sa kritičnim periodima u životu i radu, kao što su oni koji su uzrokovani krizom KOVID-19;
  - d) koristiti socijalni dijalog za razvoj i sprovođenje strategija oporavka i jačanje organizacija poslodavaca i radnika koristeći se ciljanim i sveobuhvatnim merama, uključujući Međunarodni centar za obuku MOR i regionalne i nacionalne partnere za obuku.
6. MOR će ojačati saradnju sa relevantnim multilateralnim i regionalnim organizacijama i procesima u interesu snažnog i održivog globalnog odgovora za podršku nacionalnim strategijama oporavka, uključujući:

- a) koordinaciju odobravanja tehničke pomoći i finansijske podrške u cilju maksimalnog povećanja njihovog blagotvornog uticaja na najugroženije i pogođene grupe stanovništva i sektore koji su iskusili najteže posledice krize;
  - b) postavljanje kao prioriteta nacionalne politike i saradnje u cilju usmeravanja investicija u razvoj institucija tržišta rada za integrisanje međunarodnih standarda rada u nacionalno zakonodavstvo i osigurati njihovu punu primenu, razvoj profesionalnih veština i druga područja aktivnih politika na tržištu rada, obezbeđenje rodne ravnopravnosti i finansiranje akcija kojima se obezbeđuje kontinuitet funkcionisanja preduzeća koja su nesrazmerno pogođena krizom, uključujući mala i srednja preduzeća;
  - c) pomoć državama članicama u izradi i sprovođenju strategija finansiranja uz globalnu podršku sveobuhvatnim i održivim sistemima socijalne zaštite u skladu sa ciljem opšte socijalne zaštite, uključujući minimalne nivoe socijalne zaštite, kako to zahtevaju standardi MOR;
  - d) bolje usklađivanje ciljeva dostojanstvenog rada i pomoć u izgradnji potencijalnih mogućnosti sa međunarodnom trgovinskom i investicionom politikom radi povećanja uticaja međunarodne trgovine i investicija i promovisanja dostojanstvenog rada u lancima snabdevanja, uzimajući u obzir jake, složene i kritične veze između socijalne, trgovinske, finansijske, ekonomske i politike zaštite životne sredine;
  - e) promovisanje fiskalne i monetarne politike usmerene na obezbeđenje stabilnog i održivog ekonomskog rasta, pune, produktivne i slobodno izabrane zaposlenosti i dostojanstvenog rada, uključujući jačanje razumevanja potencijalno korisnih makroekonomskih implikacija pristupa usmerenog na čoveka, utvrđenog u Deklaraciji o stogodišnjici;
  - f) Proširenje istraživanja i poboljšanje podataka o potencijalu Ciljeva održivog razvoja za dostojanstvena radna mesta, pomažući u ciljanju strategija finansiranja razvoja na investicije koje stvaraju zapošljavanje i pravične prelaze na održivost životne sredine, uključujući ekonomiju bez otpada kao sastavni deo oporavka procesa.
7. MOR će saradivati sa drugim multilateralnim institucijama kako bi sazvao glavni politički forum za mobilizaciju snažnog i koherentnog globalnog odgovora u podršci strategija oporavka usredsređenih na čoveka koji su inkluzivni, stabilni i otporni na krize kroz zajedničke inicijative i širenje institucionalnih mehanizama sa učešćem međunarodnih i regionalnih organizacija.